

Les primeres medalles de Montserrat

MANUEL FORASTÉ

Una de les dades més antigues que coneixem en relació amb les medalles de Montserrat ens la dona la referència d'una crònica reial exhumada per Carreres Candi l'any 1911 en la qual ens diu que la reina Maria esposa del Mangànim va anar a passar uns dies a Montserrat i que en marxar va comprar entre altres records unes «senyals d'estany e plom ab la emprenta de Sancta Maria» per regalar a les seves companyes. És a dir, la primera referència sobre les medalles de Montserrat amb data de 1421. Fins ara no es coneixia cap exemplar d'aquestes peces, segons ens diu el Sr. Josep Buch en el seu article sobre les medalles antigues de Montserrat publicat en l'Acta Numismàtica IV de l'any 1974. Però ara sortosament se n'ha trobat un exemplar, i així podem estudiar aquesta curiosa peça.

Una de les coses que més crida l'atenció és la disposició de la Verge i de l'infant que estan de perfil en contraposició amb la imatge romànica que ens representa a la Mare de Déu amb el nen Jesús completament simètric i frontal. Però hem de considera que l'estil gòtic va canviar la rigidesa de l'estil anterior i que aquesta nova imatge de la Mare de Déu de Montserrat és el producte dels artistes d'aquesta època.

Una altra informació sobre les medalles antigues de Montserrat ens la dona el permís que l'abat comandatari Juliano de la Rovere (1472-1483) va donar al Santuari per a vendre medalles de Montserrat com a record del monestir. Per tant en aquesta època es ratifica l'existència de medalles en el nostre Santuari.

Més tard trobem un gravat al boix datat a Montserrat a l'any 1499 i signat pel gravador alemany Joham Luscher en el qual repeteix els trets fonamentals de la medalla gòtica, o sigui, imatge de perfil i el nen Jesús que serra. Aquesta disposició de la imatge també es troba en altres gravats francesos, italians i alemanys de la mateixa època o un xic posteriors.

Més tard trobem un testimoni que ens confirma que l'ermità Fra Pierres Foquet (1651-1674) fonia medalles d'estany i plom i les donava com a record als pelegrins que anaven a visitar-lo a l'ermita de Santa Catarina. Aquestes medalles de Montserrat duen al revers la imatge de la Puríssima Concepció, patrona de Catalunya.

El Renaixement va vestir la nostra Verge a l'estil de les madones italianes amb túnica i mantell sobreposats a la primitiva escultura, però sense variar la nota més característica d'aquesta època que és la disposició del nen Jesús agafant la serra i serrant ell mateix els penyals de la muntanya.

No hi ha més dades sobre el tema de les primeres medalles de Montserrat i solament ens queda fer la descripció de les poques peces conegudes, totes elles entre el gòtic i el renaixement.

Tipus I

Per la seva forma i pels seus adornaments és d'estil gòtic.

El revers és incús, propi de les senyals o pellofes de l'època i el seu metall és una barreja d'estany i plom com diu la llegenda.

A l'envers hi figuren les imatges de la Mare de Déu i del nen Jesús de perfil i mirant a l'esquerra. L'infant aguanta la serra en actitud de serrar ell mateix els penyals de la muntanya. A la part superior hi ha tres al·legories. El Sol, la Lluna i una estrella de sis puntes. A la part de baix hi ha escrit el nom de MARIA.

Pes: 3 g. Mides: 30 x 22

Tipus II

Anvers: Imatge de la Mare de Déu de Montserrat asseguda sobre les roques i aguantant l'Infant Jesús que nu i dempeus sobre la falda de la Mare agafa la serra en actitud de serrar els penyals. Amdós duen aurèola. Llegenda M·D·MON·SER

Revers: Imatge de Sant Benet amb atributs abacials com és ara el bàcul. Llegenda S·BENE·ORA·PRON·=

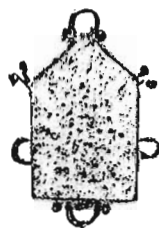
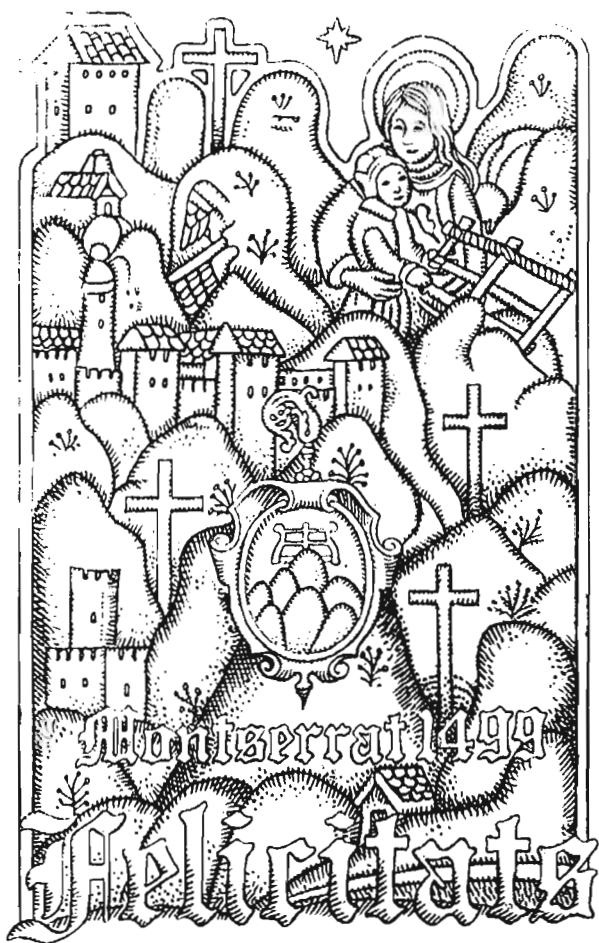
Aquesta medalla que és de plata té l'originalitat de portar tres florons de lis en forma de creu donant-li a la peça una certa influència d'estil gòtic.

Per tant es tracta de la primera medalla de plata coneguda de Montserrat.

No sabem d'on provenien els motlles de les primeres medalles que es venien al monestir, però és molt probable que les més antigues fossin fetes a casa nostra fent servir de model aquelles citades il·lustracions. Es diu que a Barcelona, que tenia carrers amb els noms dels diversos oficis de l'època no hi ha cap carrer que faci referència a l'ofici de medallista, ni hi havia maquinària per encunyar aquestes peces, però en canvi sí que hi ha el carrer de la Plateria, on és molt possible que els orfebres fonguessin aquestes petites medalles com si es tractés d'una joia.

Creiem que totes les medalles amb el revers de Sant Benet o de la Puríssima Concepció eren fetes a casa nostra.

La simplificació dels florons de flor de lis es transforma i ara tenim solament tres pernys arrodonits com a única ornamentació.



I



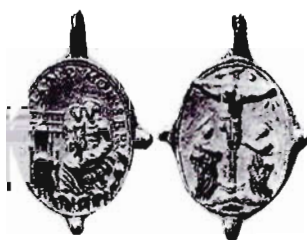
II



III



IV



V



VI



VII



VIII

D'aquestes peces de suma raresa, solament se'n coneix un exemplar en plata i tres en plom que es troben en mal estat de conservació a causa del desgast i de la pobresa del seu metall.

Aquí donem la referència de la medalla de plata.

Tipus III

Anvers: La verge de perfil aguanta el nen Jesús dempeus a la falda. Ambdós duen aurèola. L'infant agafa amb la mà una grossa serra i és Ell mateix qui serra els penyals de la muntanya. Aquesta iconografia de la Verge amb els vestits folgats i amb el nen Jesús nu i dret sobre la falda ja ens donen una estampa veritablement renaixentista, o sigui que ja hem entrat al segle XVI.

Revers: La puríssima Concepció envoltada de raigs de llum i aureolada d'estrelles.

Aquesta medalla no porta cap lletra per a la seva identificació però es pot classificar per les seves característiques, ja que amb la serra i les muntanyes ja queda prou ben determinada.

L'anella és girada.

Tipus IV

Anvers i revers semblants a l'anterior amb petites diferències de mida i de dibuix, però feta de plom, o d'estany i plom. Aquesta medalla que és fosa està feta segurament fent servir el motlle d'una medalla similar a l'anterior. (Aquest exemplar podria ésser del temps de l'ermità Pierres Foquet encara que cronològicament no lligui gaire ja que l'ermità va viure al segle XVII en ple renaixement i aquestes petites medalles semblen més antigues. Sobretot pels tres perns en forma de creu com la medalla anterior). De moment, però, les hi hem d'adjuficar ja que creiem que aquestes peces eren fetes a casa nostra.

Tipus V

Anvers: Semblant al tipus II amb moltes variants que fa que li designem un altre motlle, sobretot en les lletres de la llegenda que diu LA·M·D·MON·SER i en el metall que és de bronze.

Revers: Crist en creu enmig de Sant Joan i de la Verge Maria en una clara estampa del renaixement italià. A cada costat de la creu una lluna i una estrella.

Porta els tres petits perns arrodonits que fan amb el pivot de l'anella la forma d'una creu, el que també ens fa pensar que podria tractar-se d'una medalla de rosari.

Mides: 26 x 17 Pes: 3 g.

Hem cregut que aquestes medalles amb els perns o bé amb els florons eren de les més antigues dins les conegudes d'aquesta època.

A partir d'ara els altres exemplars perden l'atribut dels pivots, però per les seves característiques i per l'anella girada pertanyen totes elles al segle XVI.

Tipus VI

Anvers: Semblant al tipus general amb una gran varietat de detalls que la fan completament diferent. Llegenda M·D·MON·SER.

Revers: Semblant al tipus II amb la figura de Sant Benet i variant solament les lletres de la llegenda que diu S·BENE·ORA·PRO.

La medalla és de bronze i duu l'anella girada.

Mides 19 x 14 Pes: 1'5 g.

Tipus VII

Petita medalla de la mateixa època amb les mateixes característiques, però en tractar-se d'un exemplar de mides tan reduïdes (12 x 9) solament es poden observar els caràcters més generals com són la Verge, L'Infant i la serra. Al revers, Sant Benet.

La medalla és de bronze amb l'anella girada i no porta cap classe de llegenda.

Pes: 0'7 g.

Tipus VIII

Anvers: Repetició de la mateixa iconografia general. La madona amb l'infant, la serra i les muntanyes. La llegenda abreujada sols porta les lletres M·S·E.

Revers: Sant Benet revestit d'abat amb aurèola i la llegenda S·BEN·OR·PRO.

La medalla és de bronze i duu l'anella girada.

Mides 18 x 14 Pes 1'3 g.

Tipus IX

Semblant a l'anterior en l'anvers amb la mateixa llegenda, M·S·E però variant les lletres del revers que diuen S·BENEDIC·ORA·PR·.

Tipus X

Anvers: Repetició de la mateixa iconografia amb la serra el grup de la Verge amb el nen Jesús i la muntanya. Llegenda M·D·MON.

Revers: La custòdia amb la Sagrada Forma adorada per dos àngels i sense cap inscripció. A l'exerg ja hi trobem gravada la paraula ROMA.

La peça és de bronze i duu l'anella girada.

Mides 23 x 18 Pes: 2'5 g.

Tipus XI

Anvers: Bonic exemplar de bona mida i que també porta la inscripció de ROMA. Iconografia semblant al tipus general però amb la variant que la Verge porta aurèola i l'Infant nimbe de raigs de llum.

La llegenda la trobem escrita en català amb totes les seves lletres, inclosa la lletra T que apareix escrita per primera vegada S·M·D·MONT-SERRAT.

Revers: La custòdia amb la Sagrada Forma adorada per dos àngels i amb la següent llegenda S·LAV·IL·SS. La medalla es troba en plata i en bronze i té la rara particularitat que l'anella és plana enmig de tantes medalles amb l'anella girada de la mateixa època.

Mides 30 x 23 Pes 5'3 i 4'5 g. respectivament.

Tipus XII

Anvers: Aquí ja tenim una superba medalla de mida força gran (40 x 37) i que podria tractar-se d'un exemplar de finals del segle XVI o de principis del XVII. La Verge i l'Infant duen corona sobreposada i ambdós duen aurèola. El nen Jesús ja va vestit amb túnica. La llegenda italianitzada diu així: LA·MADON·DI·MON-SERRATO.

Revers: Estampa de la crucifixió amb Jesús en creu voltat de la seva mare i de diferents sants. Llegenda SOC·JE·SU.

Aquesta és una bonica mostra de l'art renaixentista italià, ja que tota ella és de bona factura. La medalla és de bronze i duu l'anella girada.

Pes 22'5 g.

Tipus XIII

Anvers: Igual a l'anterior, variant solament el revers en el qual tan sols hi ha gravat l'escut-medalla de Sant Benet amb la seva oració. Mides i metall igual a l'anterior.

Últimament hi trobem una medalla de la mateixa època però variant la disposició de l'infant Jesús que passa de l'esquerra a la dreta però mantenint la mateixa actitud de serrar la muntanya. Podria tractar-se d'una medalla de finals del segle XVI.

Tipus XIV

Anvers: La Verge de Montserrat rodejada de penyals aguanta l'infant Jesús que nu i assegut a la falda de la Verge serra els penyals de la muntanya.

Revers: Escena de la crucifixió de Jesús en el moment del davallament de la creu. Al voltant la llegenda: S·M·D·MONSER.

El que resulta curiós d'aquesta peça és el fet que estigui encunyada o fosa en un metall tan pobre com és el plom en una època en què ja s'havia superat aquesta tècnica.

L'anella és plana.

Mides Ø 21 Pes 3'4 g.

A partir d'aquí la imatge de la Mare de Déu de Montserrat canvia totalment. El nen Jesús passa a seure a la falda de la seva mare. El grup es torna totalment frontal i està rodejat per la Santa Muntanya. Continuen estant fetes a Roma i mantenen l'anella girada pròpia dels segles XVII i XVIII. El barroc donarà nous ornaments i més ampul·lositat als vestits de la Verge i al seu tron, però amb tot no superen la senzillesa i la ingenuïtat de la imatge de l'infant Jesús serrant Ell mateix els penyals de la nostra Montserrat i que fa que aquesta actitud ens doni la referència per classificar les medalles més antigues de la nostra terra.



IX

X

XIV



XI



XII



XIII